

УДК 371.022

Довбенко Т.В.

ІНОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В США НА ПОЧ. ХХ ст.

Національний університет фізичного виховання і спорту України,

Київ, Фізкультури 1, 03150

Dovbenko T.V.

**INNOVATIVE METHODS OF TEACHING IN THE UNITED STATES OF
AMERICA IN THE TWENTIETH CENTURY**

National university of physical education and sport of Ukraine,

Kyiv, 03150 Phizkulturu 1

Анотація: Дана стаття присвячена дослідженню становлення та розвитку педагогічних інновацій у США на рубежі ХІХ-ХХ ст. Ознайомлює з цікавими інноваційними методами навчання та їх результатами.

Ключевые слова: «прогресивизм», «Плетун-план», «Санта-Барбара-план», «Дальтон-план», «Віннетка-план», «Берк-план».

Abstract. This paper devoted to the study of establishment and development pedagogical innovations in the USA in the twentieth century.. In this paper we describe the innovative methods of teaching and their results.

Key words: “progressivism”, “Pletun-plan”, “Santa-Barbara-plan”, “Dalton-plan”, “Vinnetka-plan”, “Berk-plan”.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Цей процес не може бути стихійним, він потребує управління та інновацій. Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки - проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень

психолого-педагогічної науки в практику.

Для дослідників, як в минулому так і тепер, цікавим є досвід реформування освітньої системи США, який був нагромаджений в кінці XIX – поч. XX століття. Сучасна педагогічна наука всебічно вивчає різні аспекти педагогічної думки США: Р. Вендровська, Л. Гончаров, І. Купісевич, З.Малькова, О. Янжул та ін. Проблемам розвитку педагогічної думки в США присвячена значна кількість дисертаційних досліджень, зокрема: В. Вихрущ, В. Коваленко, В. Липинського, В. Лук'янової, Т. Петрової, Н. Пацевко та ін.

Дану статтю присвячено дослідженню становлення та розвитку педагогічних інновацій к. XIX – поч. XX століття у США. Завдання статті полягає у всебічному і об'єктивному розгляді теоретико-методологічних засад різноманітних інноваційних методик; їх основних ідей та принципів; дослідженні недоліків та переваг їх застосування.

На межі XIX – XX століть Сполучені Штати Америки як відзначав російський дослідник Б. Бім-Бад, переживали часи «жорстоких протиріч і глибокого розладу у всій світоглядній та духовній сфері. Криза фізики. Криза психології. Конфлікт між раціоналізмом і емпіризмом. Відбувалася поляризація соціальних ідеалів» [1, 9]. У цих умовах педагогіка опиняється у складній атмосфері різноманіття ідей, полярних напрямів методик.

Цей час для Сполучених Штатів Америки, як і для багатьох країн Західної Європи, став переломним з ряду причин. Нарощення промислового виробництва на основі науково-технічного прогресу та розвиток процесу індустріалізації аграрного комплексу - вимагали розширення наукових знань, підвищення загального, професійного рівня працівників та зміни характеру освіти молодого покоління. Крім того, упродовж останньої третини XIX століття у геометричній прогресії зростає кількість жителів міст і до 1900 року з 70-мільйонного населення Сполучених Штатів близько 40% склали міщани. Протягом 1865-1900 років в індустріальні центри прибуло майже 12 мільйонів емігрантів [9, 34-38]. Такі великі соціально-економічні та політичні перетворення, виявили нагальну необхідність у переорієнтації освіти.

Школа, на той час, була автократичною, у ній все подавалося у готовому вигляді та базувалося на слухняності і покірності. Дані про покарання, якими «заохочували» дітей до навчання свідчать про методи старої школи: «у середній народній школі в Америці припадало на 400 учнів 65 різок у день; шмагали кожні 6 хвилин», що на думку Вільяма Кілпатріка, американського педагога і філософа, й пояснювало, чому стара школа виховувала «індиферентних громадян» [6, 91].

Вчені, як у Європі (Е. Мейман, В. Лай, А. Біне, О. Декролі та ін.), так і в США (Дж. Дьюї, В. Кілпатрік, Е. Торндайк, С. Холл та ін.) головним завданням освіти ставили - створення ефективної системи, яка б дозволила значно покращити навчальний процес у школі і, відповідно, якісно підготувати учнів до майбутнього життя. Зокрема, у США типовими прикладами прагнення педагогів внести зміни у класичну систему навчання було створення «нових» шкіл. Так, з 1898 року у м. Батавія (штат Нью-Йорк), інспектором шкіл міста Дж. Кеннеді, був запроваджений Батавія - план (Batavia System) – система організації навчально-виховної роботи в школі, згідно з якою кожен викладач використовував для класних занять лише половину навчального часу, а другу відводив на індивідуальні самостійні заняття учнів під наглядом вчителя. В рамках Батавія – плану з класом працювало два вчителі: «основний» вів фронтальну роботу на уроці, асистент – індивідуальні заняття з окремими учнями після уроків.

Цікавий досвід, що побудований на принципах диференціації дітей за здібностями, був запроваджений у 1898 році у м. Балтіморі, а потім і в м.Санта - Барбара (штат Каліфорнія). «Санта - Барбара - план» полягав у тому, щоб перш за все звичайний поділ по вертикалі на елементарну восьмирічну (Elementary School) та чотирьохрічну середню школу (High School) замінити на гнучкіший триступеневий поділ: елементарну школу (6 років), школу проміжного типу (intermediate school 3 роки) та середню школу (high school) теж на три роки [3, 69].

Протягом навчання в елементарній школі був можливий перехід з одного

курсу до іншого. Для створення більшої гнучкості роботи у проміжній та середній школах класне навчання було замінене на групове (departmental work), що передбачало поділ дітей на групи за здібностями та їхніми інтересами, при чому просування кожного учня відбувалося окремо з кожного предмета, і обдарованим - надавалася максимальна можливість не тільки отримувати свою освіту шляхом різних додаткових курсів, але й рухатися вперед прискореними темпами. Дана система створювала сприятливі можливості для піклування про таланти - «найкоштовніший національний капітал», з тим, щоб поставити їх у найсприятливіші умови. Широко практикувалася система компенсації, тобто можливості заміни для менш обдарованих дітей, так званих, «академічних предметів» (граматики, математики, історії тощо) на предмети, пристосовані до їхньої можливої професії (домогосподарство, бухгалтерію, техніку тощо). Але це були поодинокі приклади, які не вирішували проблеми американської освіти загалом.

Дж. Дьюї запропонував прагматичну методологію в галузі логіки і теорії пізнання. Метою виховання на його думку є формування особистості, яка вміє «пристосовуватися до різних ситуацій» в умовах «вільного підприємництва». Вчений запропонував теоретико - методологічне обґрунтування концепції «прогресивістського» виховання, сформулював нову філософію освіти. Він вважав, що в дитині слід виховувати почуття лідерства, і повагу до закону, вміння керувати собою, брати на себе відповідальність, мати хист до адміністрування. Його справедливо називають автором принципово нової педагогіки, яку він сам називав «прогресивістською освітою», а практики шкільної роботи назвали її «школою дії».

Для апробації теоретичних ідей у 1895 році Дж. Дьюї створив дослідну школу - лабораторію при педагогічному коледжі університету у м. Чикаго - (Laboratory School in Chicago). За нею закріпилася назва, яка втілювала концепцію «вчення через діяльність». Теоретичним ключем у роботі школи була ідея Дьюї про те, що «суспільство може бути реформоване через школу».

Але для цього школа повинна сама радикально змінитися і стати такою, в якій всі учні залучені у спільну і продуктивну діяльність.

Основними принципами його дидактичної системи стали:

- врахування інтересів учнів;
- вчення через діяльність (навчання мисленню і дії);
- пізнання і знання - наслідок переборення труднощів;
- вільна творча робота і співпраця [4, 18].

Запропонована система навчання передбачала опрацювання проекту групою учнів, що відповідала їхнім інтересам. Проіснувала школа недовго, лише до 1904 року, але встигла добре себе зарекомендувати.

На основі вчень Дж. Дьюї були розроблені найвідоміші методи навчання: дальтон-план, плетун - план, віннетка - план, метод проектів тощо.

Батьківщиною Плетун-плану (Платун - план) є м. Детройт (штат Мічиган). Суть цієї системи полягала у тому, що «велика кількість учнів – 2.000 – 2.500 чоловік розбивалася на дві зміни (platoon – військовий термін, що означає «взвод», «зміну»), і в межах подовженого шкільного дня (6-7- годин) кожна зміна по чергово виконувала одночасно різні види робіт: половина - звичайну «академічну» роботу в межах класних приміщень, а інша більш - компактними об'єднаннями (80 - 300 чоловік), займалася у бібліотеці, фізкультурному залі, лабораторіях, майстернях. Такою системою досягалося декілька цілей: економної експлуатації шкільного приміщення, навчальний план збагачувався клубними і громадськими заняттями (extracurricular activities), подовжувався шкільний день.

Головною перевагою плетун – плану була висока раціоналізація використання шкільних приміщень, та зміни трьох елементів: трудових процесів – навчання – гри (звідси й інша назва – work-study-play plan). Запровадження цього плану було одним із характерних рис ліквідації старої шкільної системи. У 1940 р. плетун-система вичерпала себе і припинила своє існування.

У 1908 році вчителька початкових класів з м. Дальтон (штат Массачусетс,

США) Е. Паркхерст на основі педагогіки Дж. Дьюї розробила нову систему. Її ідеї були викладені у праці «Виховання і навчання за Дальтонівським планом».

Суть дальтонівського лабораторного плану полягала у реорганізації шкільного навчання. Цей метод базувався на вільному виборі дитиною занять, довільному використанні навчального часу. Е. Дьюї, описуючи новий метод, зазначала, що тут: «Діти - експериментатори. Керівники - спостерігачі, готові допомагати суспільній організації дітей своїми здібностями і талантами, приймають участь, якщо в них з'явиться потреба» [4, 69].

Метод передбачав заміну звичайних класів предметними класами - лабораторіями. Визначальною характеристикою дальтон-плану була особлива система обліку, яка складалася з трьох карток: 1) індивідуальної облікової картки; 2) лабораторної картки інструктора; 3) облікової картки класу - лабораторії. Замість традиційних уроків діти, згідно з річною навчальною програмою, отримували з кожного предмету завдання на місяць. Протягом місяця учні розробляли свої завдання самостійно, переходячи з однієї лабораторії до іншої, займаючись тим предметом, який їх у даний час цікавить. Шкільний день тривав від 8: 40 ранку до 15:15 дня; час з ранку і до 11:50 присвячувався вільній роботі у «предметних» лабораторіях, а з 13:15 до 15:15 - звичайним класним заняттям. Такий підхід дозволяв перетворити шкільне життя в «ідеальну форму свободи», при якій відсутня розпущеність і недисциплінованість, в учнів розвивається почуття відповідальності за процес і результати самостійної роботи.

Оцінюючи метод Е. Паркхерст, багато вчених вважали його логічним розвитком системи Марії Монтесорі, який вона запровадила у дошкільному вихованні. А. Готалов-Готліб вважав, що: «американська педагогіка (у дальтон – плані) дійшла, нарешті, такої реорганізації школи, коли цілком зникають класи, лекції, розклад та інші атрибути традиційної школи, і навчання стає цілком індивідуальним» [3, 16].

Система індивідуального навчання була збагачена також ще однією цікавою формою організації навчання – «Віннетка-план», засновником якої

вважається американський педагог К. Уошберн (Уошборн) (1889-1968). Досвід шкіл американського містечка Віннетка цікавий тим, що вніс деякі поправки у дальтон-план.

Завдяки йому методика індивідуального навчання отримала тут популярність, оскільки Віннетка (дослівно з індіанської «чудова країна») - невелике за розмірами містечко з 12-ма тисячами населення, розташоване неподалік від Чикаго. Віннетка була однією із «типових резиденцій американської буржуазії, де немає фабрик. Заможні клерки, рантиє, комерсанти, власники і службовці фабрик складають основне населення Віннетки» [5, 117].

К. Уошберн на той час був відомий як послідовник індивідуального навчання у масових школах, проголошеного американським педагогом, журналістом Фредеріком Берком (Burk), який ще у 1913 році застосовував їх у дослідних школах педагогічного коледжу у Сан-Франціско (США). Ця система відома, як Берк-план, і є оригінальною системою індивідуального навчання. Дана система дозволяла засвоювати навчальний матеріал у власному темпі, контролювати досягнення кожного учня. Система Берк отримала популярність і мала великий вплив на розробку дальтон - плану та віннетка - плану .

Реальний розквіт система набула завдяки саме К. Уошберну. Метою експерименту було «допомогти кожній дитині розвинути свої особисті і соціальні можливості у відповідності до індивідуального зразку росту». Суть плану полягала у тому, що всі навчальні предмети поділялися на дві частини: основні - читання, письмо, рахунок, природознавство, суспільствознавство; до другої групи відносилися предмети, які дають можливість творчого самовираження - мистецтво, фізкультура, праця. На творчі заняття учень в середньому витрачав 42% свого часу, на заняття у класі - 11%; на індивідуальну роботу - 30%; на всі інші види занять - 17% [7, 100]. На думку К. Уошберна, школи Віннетки повинні бути організовані як єдина педагогічна лабораторія для здійснення цілого ряду завдань:

- 1) кожна дитина має право жити вільно у природних умовах, що властиві

дитині;

2) кожна дитина має право оволодіти у певній мірі майстерно тими вміннями і навичками, які їй будуть у пригоді, коли вона стане дорослою;

3) людський прогрес залежить від найбільш повного розвитку здібностей та задоволення інтересів кожної дитини;

4) основне педагогічне завдання полягає у розвитку і вихованні у кожній дитині глибокої суспільної свідомості [5, 118].

За підрахунками К.Уошберна, при класній системі (яку він називав «сходінка під замком») четверта частина всіх американських дітей протягом всього періоду навчання змушені повторювати матеріал попереднього року, у кращому випадку - один раз, а у гіршому - чотири. Останні учні ніколи не доходили до восьмого класу. «Самонавчання» повинно було ліквідувати такий стан речей, але К.Уошберн застерігав, що ніколи не можна виводити «самонавчання» відразу з усіх предметів і у всіх класах, це могло створити розгубленість та плутанину. Тому він пропонував вибрати для початку найактивніших учителів, які б змогли організувати таку роботу і тільки з деяких предметів. Найбільш зручними для експерименту предметами, вважав вчений, могли бути для молодших класів грамота і робота з числами.

Успішність перевірялася системою тестів. Особиста облікова картка відрізнялася від дальтонівської. Колонка кожного предмету була поділена на дві частини: у лівій - друкувалися «голи» - завдання (послідовно знизу догори), а у правій - учителька записувала, якого числа було завершено завдання. На зворотній стороні відмічалася громадська діяльність дитини, а також прояви рис характеру. Сукупність певної кількості завдань («голів») складали «гред» (grade - ступінь, клас) [2, 151]. Картка була розрахована на 6 тижнів. Учень міг самостійно перевірити рівень підготовленості за розробленим посібником, після чого учителька пропонувала йому тестове завдання. Тільки у тому випадку, коли учень демонстрував необхідні знання, він міг далі продовжувати вивчення нового матеріалу. Завдання вчителя полягало у тому, щоб розбити навчальний матеріал на окремі невеликі завдання («голи»), підібрати і

створити конкретний «живий» матеріал для засвоєння цих «голів». К.Уошберн підкреслював, що чим досконаліша техніка засвоєння формальних знань та навичок, чим компактніше це засвоєння відбувається, тим більше сил і часу залишається для творчої, колективної роботи.

Досвід шкіл Віннетки детально вивчався, була створена спеціальна комісія, організована на кошти Республіканського фонду Нью-Йорка, яка протягом року працювала у місті. Результати дослідження виявили, що діти Віннетки демонструють кращу фізичну підготовку і знання, ніж школярі, які навчаються за традиційною програмою. У школах Віннетки не було другорічників, що пояснювалося врахуванням їхніх індивідуальних особливостей і організацією індивідуальних та групових занять. Крім того, для організації навчання за віннетка – планом, не потрібно дотацій, не потрібно дотацій, не зростає навантаження педагогічного персоналу. Порівнюючи віннетка – план з дальтон – планом А. Готалов-Готліб відзначав переваги першого, так як він «сполучає індивідуальну роботу з колективною, і наслідки наукової праці застосовуються в ньому повніше, ніж у Дальтон - плані». У той час, як, на його думку, слабким місцем всіх планів індивідуального навчання - погано розроблені методи самонавчання та самоперевірки – у віннетка – плані на це звернуто велику увагу. Техніка індивідуального навчання тут також набагато вища, ніж у дальтон – плані.

Таким чином, можна відмітити, що американська освіта, на рубежі століть, перебувала в активному пошуку удосконалення методів організації шкільної освіти. Це дозволило побудувати нову систему освіти, яка забезпечувала можливість не тільки отримувати знання але і вміння їх добувати.

Для американської школи початку ХХ століття був характерним перехід від ідеалістичних завдань навчання до чисто життєвих, практичних потреб. Мета американської школи була чітко сформульована Комісією з реорганізації середньої школи у 1925 році, яка мала наступний вигляд: навчання збереження здоров'я; оволодіння основними навичками, необхідними у повсякденному житті; вміння бути хорошим членом сім'ї; знання (вивчення) своєї професії;

вміння бути хорошим громадянином – патріотом; вміння розумно і доцільно використовувати свій відпочинок; виховання морального (етичного) характеру.

Іншими словами, навчання повинно давати всебічну підготовку учнів до життя особистого та суспільного. Ідеалом для американської школи стало виховання «стопроцентних американців» («Hundred per cent American Citizens»). Національним інститутом навчання моралі був розроблений «Дитячий кодекс моральності для елементарної школи», який не завчався шляхом теоретичних лекцій і повчань, а вивчався через практичне застосування. Все виховання спрямовувалося на формування культу Батьківщини, рідного дому, національної культури. Батьківщина і національний прапор, що постійно майорів над кожною школою, а деколи і в кожному класі, став найвищою свяติною у серці та свідомості кожного американця. Визначення мети виховання, усвідомлення важливості формування «нової людини» займає чи не найголовніше місце у всій навчально-виховній системі США і на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим – Бад Б.М. Педагогические течения в начале двадцатого века: Лекции по педагогической антропологии и философии образования. 2-е изд. – М.: Изд-во УРАО, 1998, - 116 с.
2. Гуро Е. Школы города Виннетки //На путях к новой школе. – 1927. - №5-6. – с. 149-154
3. Готалов- Готліб А. Система народної освіти Німеччини, Сполучених Штатів, Франції та Англії //Шлях освіти. – 1928. - №8-9. – с.69
4. Дьюи Э. Дальтонский лабораторный план. Изд.2-е. Перевод с англ. Р. Ландсберг, с предисловием Н.К.Крупской. – М. “Новая Москва”, 1924. – 168 с.
5. Крупенина М.В. О воспитательных задачах школы II ступени. //На путях к новой школе. – 1928. - № 9
6. Киркпатрик Е. Основы педологии. – М., 1919. – 290 с. Народный учитель. – 1927. - № 46 (97)
7. Пацевко Н.В. Еволюція теорії і практики навчання у Сполучених Штатах Америки перша пол. ХХ ст.: Дис. канд. пед наук: 13.00.01 – К., 2004
8. Янжул Е.Н. Практика метода проектов в американских школах. Л.: Брокгауз – Ефрон, 1925. – 112 с.
9. Allen H.B. Job analysis in the promoting of Home Projects. Vocational Education Magazine. December, 1924

Стаття відправлена 22.09.2014 р.

«© Довбенко Т.В.»